

DECIDERIZACIJA 2007: SPECIJALNI IZVEŠTAJ

Mislim da je malo verovatno da iko ovo čita kao uvodnu reč. Većina ljudi koje poznajem ophodi se prema *Najboljim američkim antologijama* kao prema kutiji čokoladica „Vitmans semplers“. Ne idu redom, biraju i prebiraju. Nema one linearne posvećenosti kao kod obične knjige. Što znači da čitalac ima veću slobodu izbora, što je naravno priča o suštini Amerike. Ako ste kao većina nas, prvo ćete proveriti sadržaj ne biste li našli imena pisaca koje volite, te ćete prvo pročitati njihove tekstove. Onda ćete ići po naslovu, ili navodnoj temi, ili ponekad čak prvoj rečenici. Postoji i svojevrsna trijaža. Uvodna reč gostujućeg urednika je poslednja, ako i dođe na red.

Taj osećaj da ste poslednji ili najmanje verovatan izbor pruža izvesne slobode. Slobodan sam da iskažem novonastajuću istinu koju možda inače ne bih izrekao ukoliko bih mislio da će zbog toga trpeti prodaja knjige ili da će ona odbiti čitaoce eseja u tom izdanju. Ta istina je da se ispostavlja kako je gotovo svaka važna reč na prednjoj korici *Najboljih američkih eseja 2007.* nejasna, diskutabilna, sumnjiva, neiskrena ili „istinita“ samo u određenim kontekstima koji su i sami sumnjivi i teško razlučivi ili smisleni – i da uopšte uzev ceo projekat jedne ovakve antologije iziskuje stepen lakovernosti i poniznosti sa čitaocve strane koji može da deluje, isprva, gotovo nimalo američki.

Našta se, nakon nezgrapnog saopštavanja loše vesti, kladim da je većina od ma kojih čitalaca koji su pomislili da bi možda ove godine pokušali da čitaju linearno, počev od urednikove uvodne reči, baš sad odlučila da prekine čitanje ili otvorila prvi esej ove zbirke, „Verner“ od Džo En Bird. To im je zapravo dobra odluka jer Džo En Bird ima nedvosmisleno sjajan tekst – izvrsno napisan i protkan svojevrsnim nemilosrdnim saosećanjem. Reč je o narativnom eseju, mislim da se tako zove taj podžanr, iako je prava istina da ja ne verujem da bi mi se taj tekst dopadao manje ili drugačije i da je klasifikovan kao kratka priča, što će reći da uopšte nije esej već književna proza.

Stoga je jedan od sastavnih delova one istine o korici činjenica da vaš gostujući urednik nije načisto s tim šta je uopšte esej. Nije da je to neobično. Većina književnih čitalaca ima stanovište o značenju reči „esej“ manje-više nalik onom čuvenom gledištu koje je sudija Vrhovnog suda Sjedinjenih Država Poter Stjuart zauzeo u pogledu reči „opsceno“: imamo osećaj da otprilike znamo da prepoznamo esej kad ga vidimo, i da je to dovoljno, bez obzira na sve dovijanje i komplikacije koje su deo istinskog pokušaja da se definiše termin „esej“. Ne znam pak da li je nagoniska uverenost ovde zaista dovoljna ili ne. Mislim da je meni draži termin „književna dokumentarna proza“. Tekstovi kao što su „Verner“ i „Potresi“ Danijela Oroska deluju tako daleko od onoga što su Montenj i Česterton radili u vreme kodifikacije eseja da se čini kako bi etiketiranje ovih tekstova kao eseja dalo tom terminu preteranu širinu da zapravo može išta označavati. A opet su tekstovi Džo En Bird i Danijela Oroska tako čarobni i živi i dobri da se na kraju ističu čak i ako čovek radi kao gostujući urednik zbirke

eseja i sedi i čita dvanaest fotokopiranih tekstova zaredom pre njih i onda još dvanaest zaredom nakon njih – eseja o svemu, od sećanja preko surfovanja, esperanta, pa do detinjstva i smrtnosti i Vikipedije, od depresije i prevoda i praznine i Džejmsa Brauna, preko Mocarta, zatvora, pokera, drveća, anorgazmije, boje, beskućništva, proganjanja, felacija, paprati, očeva, baka, sokolarstva, do tuge i filmske komedije – što je mera upijanja koja ima tendenciju da sve stopi u neizdiferenciranu masu visokokvalitetnih opisa i britkih osvrti koja izaziva i ravnodušnost i euforiju, te postaje svojevrsna Totalna Buka koja je ujedno i zvuk naše američke kulture upravo danas, kulture i količine informacija i spinovanja i retorike i konteksta za koje znam da nisam jedini koji smatra da su preterano veliki da ih čovek makar i apsorbuje, a kamoli da im pokuša uhvatiti smisao ili ih organizuje u bilo kakav vid trijaže spram istaknutosti ili vrednosti. Ta osnovna apsorpcija, organizacija i trijaža nekad su se zahtevali od obrazovane odrasle osobe, takođe poznate i kao informisani građanin – barem su mene tako učili. Dovoljno je samo reći da deluje kako su danas zahtevi drugačiji.

Korolar gore saopštenoj lošoj vesti jeste da ja zapravo nisam čak ni tako samouveren ili zainteresovan u pogledu razlika između dokumentarne i književne proze, gde se pod „razlikama“ ovde podrazumevaju formalnost i definitivnost, a ono „ja“ upućuje na mene kao čitaoca.¹ Postoje, izgleda, međuzanrovske razlike koje ja poznajem i do kojih mi je stalo kao piscu premda je teško govoriti o tim razlikama tako da to razumeju ljudi koji ne pokušavaju da pišu i književnu i dokumentarnu prozu. Bojim se da će zvučati i otužno i melodramatično. Mada možda i neće. Možda će vam, imajući u vidu jačinu okolne buke u vašem životu, glavna razlika imati smisla. U pogledu pisanja, književna proza je strašnija, ali je dokumentarna teža – jer je dokumentarna zasnovana na stvarnosti, a današnji doživljaj realnosti je frapantno i izluđujuće nesrazmeran i kompleksan. Dok književna proza dolazi niotkuda. Zapravo, dakle čekajte: istina je da su oba žanra strašna; za oba imate osećaj da se stvaraju na zategnutim konopcima, iznad bezdana – samo su ti bezdani različiti. Bezdan književne proze je tišina, nula. Dok je bezdan dokumentarne proze Totalna Buka, uzavrela statika svega ponaosob i iskustva, i čovekove totalne slobode beskrajnog izbora oko toga šta izabrati kao predmet pažnje, predstavljanja i povezivanja, i kako, i zašto, i tako d.

Tu je i umnogome konkretniji problem s rečju „urednik“ na korici, a on bi mogao biti i pravi razlog zašto su te uredničke upute najmanje primamljiva čokoladica u kutiji. Tekstovi u zbirci *Najbolji američki eseji 2007.* poređani su abecednim redom, po autorima, i suštinski su reprinti iz časopisa; sve (sitne) korekcije koje su pretrpeli izvršene su u okviru izdavačke kuće *Houton Mifflin*. Taj kog vaša korica naziva urednikom, dakle, zapravo ne vrši nikakvo

¹ Supkorolar ovde jeste da je pomalo čudno da izdavač *Houton Mifflin* i edicija *Najbolja američka* uglavnom biraju profesionalne pisce da im budu gostujući urednici. Postoje, najzad, visoko stručni profesionalni čitaoci među urednicima, kritičarima, profesorima itd. u ovoj branši, a posao gostujućeg urednika je zaista 95 posto čitalački. U osnovi, reklo bi se da je sklonost ove edicije ka piscima ili jedno ili oboje od sledećeg: (a) uverenje da to što je neko dobra spisateljka znači i da je ona *eo ipso* dobra čitateljka – što je isto ono rezonovanje koje stoji iza većine sažetih pohvala na klapnama i programa za sticanje titule mastera lepih umetnosti, te je i logički nevažna i empirijski pogrešna (verujte mi); ili (b) činjenica da su pisci koje ova edicija odabira uglavnom relativno veoma poznata imena, što izdavači smatraju da će se odraziti na sticanje šire pažnje i bolju prodaju. Premisa (b) podrazumeva marketing i prihod, te je stoga verovatno potkrepljuju konkretni podaci i promišljena je na način na koji to (a) nije.

uređivanje. Moju stvarnu funkciju najbolje opisuje jedan epitet koji bi mogao, narednih godina, sumirati 2006. s istom onom neveselom efikasnošću s kojom termini poput „Častan mir“, „Iran-kontra“, „Ponovno brojanje u Floridi“ i „Šok i strah“ danas obuhvataju i prizivaju neke druge godine. Ono što vaš urednik ovde radi jeste – decidiranje.

Decidiranje za neku *Najbolju američku antologiju* delom je čast, a delom usluga, gde se „usluga“ ovde ne koristi kao u frazi „javne usluge“ već više u smislu „uslužne delatnosti“. Odnosno, za nešto novca i nematerijalnih sredstava, ja zauzvrat služim kao evaluativni filter koji prosejava veoma veliko polje mogućnosti i svodi ga na prikladnu i apsorptivnu meru Najboljeg zarad vašeg užitka. Razmišljanje o ovom vidu Decidiranja² je zanimljivo na bezbroj različitih načina;³ ali opšta je ideja da je profesionalno filtriranje/prosejavanje vid usluge od koje mi građani i potrošači danas sve više zavisimo, i na sve više načina, budući da se količina informacija i proizvoda i umetnosti i mišljenja i izbora i svih proisteklih komplikacija i ramifikacija širi otprilike brzinom Murovog zakona.

Neposredna ideja je, s druge strane, očigledna. Ako niste i ograničeni na život u kući i nezavisno bogati, nema šanse da možete sedeti i čitati sadržaj svih brojeva svih nekoliko stotina američkih periodičnih časopisa koji objavljuju književnu dokumentarnu prozu. I zato angažujete mene kao podizvođača – ne mene neposredno, već izdavačku kompaniju kojoj verujete (iz bilo kojih razloga) da ona onda angažuje kao pod-podizvođača posla nekog kome veruje (ili verovatnije smatra da ćete vi verovati [iz bilo kojih razloga]) da nije lud ili kapriciozan ili otvoreno „pristrastan“ u svom Decidiranju.

„Pristrastan“ je ovde, naravno, termin opterećen visokim početnim troškovima, termin na koji očekujem da se u *Houton Miflinu* lećnu i koji bi više voleli da ne vide u upotrebi u uvodnoj reči urednika čak ni u najumilnijem kontekstu budući da retorika takvih umirivanja uvek samu sebe poništava (kao kad, recimo, objavite oglas da čuvate decu i onda napišete „BEZ BRIGE – NISAM PEDOFIL!“ u dnu oglasa). Moja je pretpostavka da je deo razloga zbog kojeg je „pristrastan“ tako opterećen i rizičan termin u američkoj kulturi danas – i zašto je toliko često korišćen i potentan u kulturnim raspravama – činjenica da postajemo sve svesniji količine podugovaranja i eksternalizovanja i prosleđivanja informacija drugima na Decidiranje koje smo danas svi prisiljeni da vršimo, što je pretnja (ta inhoativna svest je pretnja) našem doživljaju sebe kao inteligentnih slobodnih agensa. A opet ne postoji očigledna alternativa tom eksternalizovanju i prosleđivanju. Možda je moguće da su oštrina i ukus pri odabiru podizvođača Decidiranja kojima čovek prosleđuje taj zadatak danas prava mera informisane zrelosti. Pošto sam ja odgojen uz tradicionalnije kriterijume prosvetiteljske ere, ta mi mogućnost deluje kao potrošačka i strašna... na šta bi protivargument bio, ponovo, da su alternative doslovno bezdane.

Kad je reč o prosleđivanju, bilo je malo lošeg pojednostavljivanja dva pasusa iznad, budući da vaš gostujući urednik nije zapravo čak ni glavni pod-podizvođač na ovom poslu.

² (*sic* u pogledu upotrebe, u čast porekla pojma)

³ Sa stanovišta teorije informacija, na primer, najveći deo posla pri Decidiranju zapravo se sastoji od isključivanja nominovanih iz konačne nagradne zbirke, što stavlja osobu koja vrši Decidiranje upravo u položaj Maksvelovog demona ili bilo kojeg drugog tipa procesora informacija koji redukuje entropiju budući da je zaista skup, energetski intenzivan deo takvog procesiranja uvek brisanje/odbacivanje/resetovanje.

Suštinsko Decidiranje, u pogledu procesiranja informacija i redukcije entropije, vrši g. Robert Atvan, urednik edicije *Najbolji američki eseji*. Razmišljajte ovako. Moj posao je da izaberem dvadesetak takozvanih Najboljih od recimo 100 finalista koje mi urednik edicije pošalje.⁴ G. Atvan je pak destilisao te finaliste iz ogromne mase dokumentarne proze iz 2006 – svaki broj nekoliko stotina periodičnih izdanja, plus tekstovi pristigli preko njegove mreže vernih kontakata širom Sjedinjenih Država – što znači da je on zapravo osoba koja provodi celo radno vreme u čitanju i odabiranju koje vi i ja ne možemo da obavimo; a on to radi od 1986. Nisam upoznao g. Atvana, ali ga – verovatno kao i većina ljubitelja NAE-a – zamišljam kao danas jedva nešto više od zakrčljalog sistema podrške spoju očiju i mozga, od nekih recimo 170 cm i 45 kg, koji sve vreme živi u neakvoj ultramodernoj medicinskoj stolici što se automatski pomoću kardanskog vešanja namešta pod različitim uglovima kako bi sprečila nastanak čireva na koži, čiju hranu i izlučevine prenose cevi, okruženog lampama punog spektra i gomilama časopisa i periodike, sa specijalnim pejdžerom pričvršćenim za ruku čičak-trakom u slučaju da ispadne iz stolice itd.

S obzirom na količinu tihe izakulisne moći kojom g. Atvan raspolaže nad ovim prestižnim zbirkama, imate pravo da postavite pitanje u vezi sa njegovim kriterijumima uvršćivanja i prosleđivanja,⁵ ali on je suviše iskusan i namazan da bi podsticao takva pitanja. Ako je njegov predgovor ovoj ediciji nalik onima iz prethodnih godina, g. Atvan će opisati šta traži toliko uopšteno – „eseje kao književna dostignuća u kojima se očituje svest o zanatu i snaga misli“ – da njegovi kriterijumi deluju razumno, a da su u isto vreme dovoljno dvosmisleni i neutralni da nas ne navedu da stanemo i razmislimo šta bi oni zapravo mogli da znače, ili bar da se zapitamo koje principe g. Atvan koristi da bi odredio „dostignuće“ i „svest“ i „snagu“ (da ne pominjemo pojam „književno“). Mudar je što to izbegava budući da bi takva specifična pitanja povlačila specifične odgovore koji bi potom iznedrili dodatna pitanja i tako dalje; a ako se dozvoli da taj proces traje dovoljno dugo, dosegnuće se tačka u kojoj će svako zadužen za Decidiranje delovati ili (a) arogantno i arbitrarno („Bukvalno zato što ja kažem“) ili (b) neubedljivo i nekoherentno (dok se koprca unaokolo usred beskrajnih kratkih definicija i izuzetaka i kvalifikacija i navodnih predomišljanja). To je istina. Pritisnite dovoljno snažno bilo R. Atvana bilo D. Volasa da objasne bilo koji svoj kriterijum

⁴ Istina je da sam na kraju lobirao za eseje koji nisu bili u njegovih 100, ali je samo jedan takav spoljni tekst završio u konačnoj zbirci. Druga dva koja sam sugerisao g. Atvan je škartirao – dobro, ne baš škartirao koliko nije preporučio iz, ispostaviće se, dobrih razloga. Uopšte uzev, ipak, možete da vidite ko je imao stvarnu moć. Ma koliko da sam se šepurio u svom avijatičarskom odelu i nakurnjaku i pričao kako sam šef Decidiranja za NAE '07, znao sam da je g. Atvan taj koji ograničava polje mogućnosti iz kojeg ja biram... na gotovo isti način koji mnoge Amerikance brine da je tobožnja realnost koju doživljavamo i o kojoj odlučujemo možda zapravo samo mali, izvitopereni segment realnosti koji su za nas već unapred odabrali mračna tela i sile, bilo da je reč o levici naklonjenim medijima, korporativnim kabalama, vladinim dezinformatorima, našim vlastitim predrasudama itd. G. Atvan je bar bio eksplicitan u vezi sa celom pričom oko selekcije, ipak, i delovalo je da je pošten i izbalansiran, i naravno imao je godine velikog iskustva na prvim linijama Decidiranja; i uopšte, shvatio sam da verujem njemu i njegovim sudovima sve više tokom celog tog dugog procesa, i na kraju je bilo možda samo nekih deset posto prosleđenih izbora u pogledu kojih jednostavno nisam imao predstavu šta je video u njima ili šta je mislio kad ih je odabrao.

⁵ Verujem da je ovo u branši dokumentarne proze poznato kao tranzicija. Sad počinjemo nesigurno da čeprkamo po „Najbolji“, što je najočitije problematična i pristrasnosti srodna reč na korikama.

ili razlog – šta podrazumevaju ili odakle potiču – i dobićete na kraju ili paralizovani muk ili katastrofalno, donekle Legionarsko blebetanje na temu svake poslednje doživljene činjenice i vrednosti. A g. Atvan to ne može sebi da priušti; on je stalno zaposlen u NAE-u.

Ja, s druge strane, imam strogo ograničen mandat. Nakon ovoga, zauvek se vraćam životu običnog civila i čitaoca NAE-a (izuzev uvodne reči). Osećam se stoga slobodnim da pokušam da objasnim makar parcijalno transparentnost svojih kriterijuma Decidiranja, od kojih su neki očigledno – odrasli smo ljudi, jednostavno priznajmo – subjektivni, a otuda i na izvesne načine pristrasni.⁶ Plus ja nemam nikakav problem, emocionalno ili politički uzev, da stanem u bilo kojem trenutku nekakvog teoretskog intervjua i jednostavno sleg-nem ramenima i kažem da čujem glasove zanovetala, ali da sam ja, ove godine, iz ma kojih razloga (možda i zbog božje volje – ko zna?) onaj koji vrši Decidiranje, te da ove godine ja imam pravo da određujem i odlučujem šta je Najbolje, makar u okviru ograničenog delokruga 104 finalista g. Atvana, i da, ako vam se to ne sviđa, jednostavno žalim slučaj.

Zbog činjenice da je moja deciderizaciona funkcija neentropična i stoga pretežno isključiva, prvo dugujem određeno objašnjenje o razlozima zašto mi je bilo lakše isključiti određene vrste eseja u odnosu na neke druge. Pokušaću da kombinujem iskrenost s maksimalnim taktom. Memoari, na primer. Izuzev nekoliko velikih izuzetaka, ne marim baš mnogo za abreaktivne ili ispovedne memoare. Ne znam tačno kako da to objasnim. Verovatno postoji jak, ozbiljan argument u prilog popularnosti ispovednih memoara kao simp-toma nečeg naročito bolesnog ili narcisoidnog/voajerskog u današnjoj američkoj kulturi. U prilog izvesnim tesnim vezama između narcizma i voajerstva u medijatnoj psihi. Ali ovde se ne radi o tome. Mislim da je pravi razlog u tome što im jednostavno ne verujem. Memo-arima/ispovestima, hoću da kažem. Ne toliko istinitosti njihovih činjenica koliko njihovoj agendi. Utisak koji stičem iz velikog broja savremenih memoara jeste da svi oni imaju neki nesvestan i nepotvrđen zadatak, a to je da memoariste učine čitaocu jednako beskrajno fascinantnim i važnim koliko su to oni sami sebi. Većina mi deluje tužno, na način na koji njihovi autori mislim da nisu imali u planu. Ima, budite uvereni, nekih memoarastih tekstova u ovogodišnjem NAE-u, premda su oni uglavnom ili o neobičnim okolnostima od kojih vam se diže kosa na glavi ili koriste ispovedni sadržaj kao deo neke veće i (meni) mnogo bogatije sheme ili priče.

Potvrda još jedne predrasude: bez profila poznatih ličnosti. Neku vrstu lične kvote sam prebacio oko trideset pete godine. Danas zapravo želim da znam manje nego što zaista znam o većini poznatih.

Jedina druga suštinska pristrasnost koje sam svestan jeste ona koju bi klinički lekar verovatno lako dijagnosticirao kao projekciju ili izmeštanje. Kao neko ko ima veliki i očigledan problem da bude jasan, jezgrovit i/ili ubedljiv, sklon sam da budem alergičan prema akademskom pisanju, koje mi u većini slučajeva deluje da je namerno nerazumljivo i preten-ciozno. Postoje, opet, neki istaknuti izuzeci, a pod „akademske pisanjem“ podrazumevam

⁶ Mogu li da pretpostavim da su neki čitaoci jednako umorni koliko i ja od toga da se ova reč automatski podrazumeva kao derogativ? Ili, pre, umorni od sofističkog urušavanja neutralnog značenja te reči – „sklonost, naklonost“ – u pejorativno značenje „nepravедnost proistekla iz predrasude“? Ista se stvar dogodila s rečju „diskriminacija“, koja je počela kao dobra i vredna reč, ali sad više niko ne može ni da je čuje, a da tobože ne poludi.

određen odeljen dijalekat i izraz; ne mislim na svaki tekst koji je napisao neko ko predaje na koledžu.⁷

Naličje ove pristrasnosti jeste moja sklonost, kao čitaoca, da cenim i volim jasnoću, preciznost, jednostavnost, lucidnost i onu vrstu magične sažetosti koja obogaćuje, a ne obezvređuje. Nečija sposobnost da tako piše, naročito dokumentarnu prozu, izaziva u meni zavist i strahopoštovanje. To bi moglo da objasni zašto je priličan broj tekstova u *NAE '07* uglavnom kratak, koncizan i neformalan u pogledu upotrebe jezika ili sintakse. Čitaoce koji obožavaju da dumaju o žanru mogla bi obradovati vest da je nekoliko ovogodišnjih najboljih eseja verovatno sličnije kozerijama ili govorancijama nego esejima *per se*, mada bi se kao protivargument moglo uzeti da su ti tekstovi pretežno, u svojoj suštinskoj sabiječnosti, bliži onom što se istorijski podrazumeva pod pojmom „esej“. Meni su lično taksonomske diskusije poput ove dosadne i nebitne. Zaista bitnim mi se čini da vas uverim da nijedan od tih kraćih eseja u ovoj zbirci nije izabran samo zato što je kratak. Bistrina, kompaktnost i odsustvo verbalnog metana jednostavno su bili deo osobenosti koja čini ove tekstove vrednim; i mislim da sam pokušao, u toku Decidiranja, da iskoristim sveukupnu vrednost kao primarni mehanizam trijaže i filtriranja pri selekciji ovogodišnjih najuspelijih eseja.

⁷ Primer: Rodžer Skruton pripada akademskoj zajednici, a njegov je „Mesožderov kredito“ model lucidne jezgrovitosti jasne kao dan, koja je zapravo jedan od razloga zašto je njegova rasprava tako dragocena i vredna nagrade, iako je moj utisak da su delovi te rasprave ili čudni ili jednostavno sasvim pogrešni (npr., koliko tačno humanog i bukolskog „tradicionalnog stočarstva“ on veruje da se i dalje praktikuje u ovoj zemlji?). Na drugom kraju etičko-političkog spektra stoji začudno sličan primer u tekstu prof. Pitera Singera „Šta bi milijarder trebalo da pruži?“, koji nije baš beletristika, ali svakako nije napisan aureatnim akademskim izrazom i značajan je i nezaboravan i neisključiv ne uprkos pitanjima i kritici koju priziva već na izvesne načine zbog njih. Mogu li da pretpostavim da ste ga već pročitali? Ako niste, molim vas vratite se na glavni tekst. Ako pak jeste, da li neki Singerovi sažeci i formule dužnosti deluju kao nerealne jednostavne? Šta ako neka osoba iz gornjih deset posto Amerikanaca koji zarađuju već daju deset posto svog prihoda različitim dobrotvornim organizacijama ne-UN tipa – da li to umanjuje njenu moralnu obavezu, za Singera? Da li bi trebalo? Koje tačno dobrotvorne organizacije i forme davanja imaju najveću efikasnost i/ili moralnu vrednost – i kako čovek može da sazna koje su to organizacije i forme? Da li bi devetočlana porodica koja zarađuje 132.000 dolara godišnje zaista trebalo da ima istu moralnu obavezu od deset posto kao i neženja bez dece koji zarađuje 132 hiljade dolara? Šta ćemo s porodicom koja zarađuje 132 hiljade dolara i gde jedan član porodice ima rak, a na osiguranje im odlazi dvadeset posto – da li je nemogućnost te porodice da ispljune deset posto pošto potroši 40.000\$ dolara na medicinske usluge zaista i dalje moralni ekvivalent vrednovanja vlastitih novih cipele u odnosu na život deteta koje se davi? Da li je cela Singerova analogija o detetu koje se davi (ili deci) suviše jednostavna, ili bar suviše jednostavna u nekim slučajevima? Hm, da li bi moj lični slučaj mogao biti jedan od onih gde su ta analogija i formula davanja suviše jednostavne i krute? Da li je u redu što mislim da bi moglo biti tako ili samo pokušavam da racionalizujem svoje izvlačenje iz neprijatne situacije i obaveze kao što tako mnogo nas (prema Singerovim rečima) običava da čini. I tako dalje... ali naravno primetićete kako se snažno čitalac navodi da razmisli o ovome. Uspevate li da vidite zašto bi neko ko vrši Decidiranje mogao smatrati Singerov esej briljantnim i vrednim upravo zato što je njegova proza toliko u skladu s opštim tendencijama, a njegove formule tako (najverovatnije) surove i stroge? Ili je ova vrsta „vrednosti“ glup, donekle politički korektan kriterijum koji se može iskoristiti za Decidiranje o književnoj valjanosti eseja? Čije bi moralne vrednosti trebalo da se koriste kad se određuje koje bi to veze morale da budu? Da li iko više uopšte čita Tolstojev traktat „Šta je umetnost“?

...Što vam, da, u redu, daje za pravo da pitate šta ovde znači „vrednost“ i da li je ona ikakvo poboljšanje, u pogledu specifičnosti i impulsa, u odnosu na ono „Najbolji“ na korici. Nisam siguran da li je naposljetku bolja ili manje nepouzdana od „Najbolji“, ali znam da je drugačija. „Vrednost“ zaobilazi segmente metafizike zbog kojih je čista estetika takva glavobolja, pre svega. Takođe je otvorenije, iskrenije subjektivna – budući da nešto ima vrednost samo ljudima, predstava o nekom ograničenom, subjektivnom ljudskom biću koje obavlja vrednovanje u neku ruku je ugrađena u sam pojam. Sve to zasad deluje uredno i nimalo kontroverzno – iako i dalje ostaje pitanje: a šta zapravo to limitirano ljudsko biće podrazumeva pod pojmom „vrednost“ u pogledu kriterijuma.

Jedno sam siguran da znači, a to je da ovogodišnji NAE nisu nužno sačinjeni od dvadeset dva daleko najbolje napisana ili najlepša eseja objavljena 2006. Neki eseji u ovoj knjizi zaista su lepi, a većina je ekstremno dobro napisana i/ili pokazuje majstorsku svest o zanatu (što god da je to tačno). Ali ostali nisu, ne pokazuju tu svest, ne naročito – ali imaju druge vrline koje ih čine vrednim. I znam da neke od tih vrlina i vrednosti imaju veze s načinom na koji ti tekstovi barataju cunamijem dostupnih činjenica, konteksta i perspektiva što sačinjavaju Totalnu Buku i kako reaguju na njega. Ta tvrdnja bi i sama mogla delovati nepouzdana zato što je naravno svaki objavljen esej eksplozija informacija i konteksta koji je po definiciji deo sveukupne huke informacija i konteksta 2006. godine. Razmislite, primera radi, o dva različita, ali srodna značenja reči „informativan“. Nekoliko najvrednijih ovogodišnjih eseja informativni su u oba smisla; istovremeno su i informacioni i instruktivni. To jest, služe kao modeli i smernice koje otkrivaju koliko neki velik ili složen skup činjenica može da se prosejava, prebira i uređuje na smislene načine – načine koji rađaju i obelodanjuju istinu umesto da dodaju još više buke sveukupnom huku.

Sve to možda zvuči suviše apstraktno. Hajde da pogledamo konkretan primer, koji sasvim slučajno obuhvata i pojam „američki“ s prednje korice. Prema mišljenju vašeg gostujućeg urednika iz 2007, mi se nalazimo u troalarmnom stanju opasnosti – „mi“ suštinski znači Amerika kao politički sistem i kultura. Samo deo te opasnosti ima veze s politikom koja se trenutno naziva partijskom, ali taj deo je značajan. Nemojte da brinete kako se spremam da zauzmem bilo kakav specifičan stav o Bušovoj administraciji ili katastrofalnoj šteti koja se verujem nanosi u gotovo svakoj oblasti federalnih zakona, politike i vlasti. Takav stav bi ovde bio samo buka – suvišan čitaocima koji osećaju i veruju što i ja, pristrasno sranje za one koji veruju suprotno. Nije bitno ko je u pravu. Bitno je pokušati objasniti deo onog što podrazumevam pod rečju „vredan“. Sasvim je moguće da bi – pre 2004, kad me je reizbor Džordža V. Buša načinio, kao deo američkog glasačkog tela, istorijskim saučesnikom u političkim odlukama i delovanju njegove administracije – ovaj vršilac Decidiranja NAE-a izabrao više memoara ili opisnih tekstova o paprati i guskama, od kojih su neki bili zaista ljupki i lepi. U trenutnom stanju opasnost, ipak, takvi eseji mi jednostavno ne deluju jednako vredno kao tekstovi kakav je, recimo, „Irak: rat mašte“ Marka Danera ili „Pravila upotrebe“ Elejn Skari.

Evo jedne otvorene premise. Jednostavno nema šanse da bi se ponovni izbori 2004. odigrali – da ne pominjemo krajnje neobična tumačenja, legalizovanu torturu, ismevanje Zakona o špijuniranju stranaca ili donošenje Zakona o vojnim komisijama – da smo obraćali pažnju i baratali informacijama na stručan i zreo način. „Mi“ u značenju politički sistem

i kultura. Ova premisa ne podrazumeva specifičnu krivicu; odnosno, problemi su ovde suviše isprepleteni i sistemske prirode za dobro staromodno upiranje prstom. Suviše je, uzmimo za jedan primer, jednostavno i pogrešno optuživati profitabilne medije što neka-ko nisu uspeali da nam jasno prikažu moralne i praktične rizike narušavanja Ženevske konvencije. Profitabilni mediji su odlično prilagođeni onom što mi želimo i količini detalja zbog koje ćemo sedeti mirno. I prilog od devedeset sekundi u vestima o pitanju da li bi i kako trebalo primeniti Ženevsku konvenciju u doba asimetričnog ratovanja neće objasniti ništa; relevantna pitanja su suviše brojna i složena, suviše bremenita kontekstima svega, od građanskog prava i vojne istorije do etike i teorije igara. Čovek bi mogao provesti paklenih mesec dana isključivo učeći istoriju prenošenja Ženevske konvencije u realna pravila ponašanja u zarobljeništvu američke vojske... i to bez prebrojavanja dramatičnih promena tih pravila od 2002. naovamo, ili pitanja koje tačno prakse narušavaju (ili ne narušavaju) koje tačno ženevske odredbe, i prema čijem tumačenju. Ili da i ne pominjemo količinu istraživanja, istorijata, unakrsnog proveravanja, potvrđivanja i retoričkog analiziranja potrebnih da bi se razumela iračka kataklizma, kolaps kongresnog nadzora, ideologija neokonzervatizma, zakonski status predsedničkih potpisanih uredbi, politički brak jevanđelskog protestantizma i korporativnog *laissez-faire*... Nema šanse. Jednostavno biste se udavili. Svi bismo. Meni je neverovatno da niko ne govori o tome u velikoj meri – o činjenici da pismeno, informisano građanstvo, što god da su naši osnivači i ustavotvorci smatrali za to, više ne može da postoji, bar ne bez potpuno novog savremenog stepena podugovaranja i zavisnosti sabijene u ono što podrazumevamo pod rečju „informisano“.⁸

U kontekstu naše Totalne Buke, tekst kakav je „Irak:... mašte“ Marka Danera primer je posebnog podžanra o kojem sam počeo da razmišljam kao o uslužnom eseju, gde se „uslužan“ ovde odnosi i na profesionalizam i na vrlinu. U štivu koje je blago uokvireno kao grupni prikaz nekoliko knjiga, Daner je obradio i uredio neizmeran broj činjenica, mišljenja, potvrda, svedočenja i iskustava iz prve ruke kako bi ponudio objašnjenje za debakl u Iraku koje je jasno ali ne i pojednostavljeno, razumljivo ali ne i preopterećujuće, te kritično ali ne i oštro. Radi se o sjajnom, disciplinovanom, neprocenjivo informativnom tekstu.

Postoji još nekoliko takvih uslužnih eseja među ovogodišnjim predloženim Najboljima. Neki su, poput Danerovog, književno novinarstvo; drugi su klasičnije argumentativni, ili urednički, ili lični. Neki su vrlo kratki. Svi su pametni i dobro napisani, ali meni ih najvrednijim čini posebna vrsta integriteta s kojom barataju činjenicama. Odsustvo sklonosti ka dogmi. Nije da uslužni esejisti nemaju mišljenja ili da ne zauzimaju stav. Ali nikada nećete osetiti, u ovogodišnjim Najboljim, da su činjenice probrane ili uređene tako da potpomognu unapred određenu agendu. Potpuno su drugačiji od danas tako popularnih partijskih javnih kritičara i propagandista, kojima pisanje nije razmišljanje niti služenje već više nešto nalik manipulaciji koju umilni dvorani sprovode nad zanemoćalim kraljem.

⁸ Otuda, uzgred, zavodljivost partijske dogme. Danas se možete udaviti u dogmatizmu – radio, internet, kablovska, komercijalno i akademsko izdavaštvo – ali to davljenje je više nalik srećnom izbavljenju. Bilo da se radi o tvrdokornoj desnici ili novoj levicu ili čemu god, zavodljivost i mentalitet su isti. Ne morate se osećati zbunjeno, preopterećeno ili neuko. Ne morate ni da razmišljate, jer već Znate, a što god da izaberete da naučite potvrđuje to što Znate. Ta dogmatska nefleksibilnost nije ona vrsta neizbežne zavisnosti o kojoj govorim – ili najpre, ona je samo najekstremnija i najpreplašenija forma te zavisnosti.

A u tom razvoju događaja nas, poput oslabljenih kraljeva i nepokolebljivo nepouzdanih predsednika, svode na ljude ophrvane informacijama i tumačenjima, ili paralisane cinizmom i anomijom, ili – što je najgore – zavedene nekim određenim skupom dogmatskih predmeta rasprave, bilo da se radi o političkoj korektnosti ili Nacionalnoj asocijaciji vlasnika oružja, racionalnosti ili širenju jevanđelja, „Prekidaj i beži“ ili „Ne krv za naftu“. Cela stvar je (opet) suviše složena da bi se mogla valjano obraditi u gostujućoj uvodnoj reči, ali definitivno poslednja, drska pristrasnost/preferencija u NAE '07 odnosi se na tekstove koji podrivaju refleksivnu dogmu, koji pokušavaju da izvrše vlastito Decidiranje u dobroj veri i punoj meri, koji se klone brisanja svih delova stvarnosti neuklopivih u uske aperture, recimo primera radi, onih kretenskih fundamentalista što uporno tvrde da bi kreacionizam trebalo da se izučava u školama zajedno s naukom, ili onim podrugljivim materijalistima koji uporno tvrde da su svi ozbiljni hrišćani podjednako kreteni koliko i fundamentalisti.

Deo one naše opasnosti je i u tome što je tako strašno primamljivo uraditi ovako nešto danas, povući se u uskogrudu aroganciju, na unapred zauzete položaje, pribeci rigidnim filterima i „moralnoj čistoti“ nezrelosti. Alternativa je suočavanje s neizmernim, visokoenotropičnim količinama informacija i dvosmislenosti i konflikta i konstantne promene; što znači neprestano otkrivati nove perspektive ličnog neznanja i iluzija. Ukratko, istinski pokušaj da se bude informisan i pismen danas podrazumeva da se osećate glupo sve vreme, i da vam je potrebna pomoć. Ne mogu jasnije od toga da sročim ovaj zaključak. Svestan sam da bi neki od pisaca u ovoj zbirci mogli bolje da ga izraze i na mnogo manje stranica. U svakom slučaju, uslužni deo onog što podrazumevam pod pojmom „vrednost“ odnosi se na sve to, i proteže se i na eseje koji nemaju nikakve veze s politikom ili pitanjima koja dele javno mnjenje. Mnogi su vredni jednostavno kao primeri dostignuća koje prvoklasni umetnički um može da ostvari baveći se određenim skupovima činjenica – bilo da podrazumevaju ton zvona od 17 kHz na nekim dečjim mobilnim telefonima, jezik kretanja i kako ga psi analiziraju, gotovo beskonačan broj načina na koje se može doživeti i opisati zemljotres, egzistencijalnu sinegdohu treme, ili otkrovenje da se većina stvari u koje verujete i koje poštujete ispostavlja kao hedonističko sranje.

To poslednje⁹ je od posebne vrednosti, rekao bih. Kao izuzetno verbalno umeće, da, ali i kao model načina na koji bi slobodna, informisana zrelost mogla da izgleda u kontekstu Totalne Buke – ne samo inteligencija koja će prepoznati vlastitu grešku ili glupost, već i poniznost da se njom pozabavi, da se ona apsorbuje i da se odatle nastavi i krene dalje, hrabro, ka sledećoj razotkrivenoj grešci. Ovo je verovatno najiskreniji, najpristrasniji prikaz „Najboljih“ koje vaš izvođač Decidiranja može da ponudi – ti tekstovi su modeli, ne šabloni već modeli, načina na koje bih voleo da mogu da razmišljam i živim u onom što se meni čini da je ovaj svet.

(S engleskog preveo Igor Cvijanović)

⁹ Verovatno znate na koji esej mislim, pod pretpostavkom da čitate ovu uvodnu reč gostujućeg urednika na kraju, prema standardnoj proceduri. Ako ne čitate, i zato ne znate, onda vas čeka brutalan mali užitak.